

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 35::303.732.4

Ігор ПИСЬМЕННИЙ

Національна академія державного управління

при Президентові України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ФЕНОМЕН СУСПІЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Аналізується феномен суспільної самоорганізації в Україні в контексті подальшого розвитку місцевого самоврядування. На основі численних прикладів здатності українського народу до самоорганізації обґрунтовується доцільність спрямування цієї потужної суспільної енергії на втілення в життя всебічної реформи місцевого самоврядування. Обґрунтовується, що автономність державних підсистем у вигляді самостійних, спроможних та самодостатніх територіальних громад є важливим фактором підвищення стійкості та активності державної системи в цілому.

Ключові слова: суспільна самоорганізація, місьцеве самоврядування, синергетика, публічне управління, потенціал, розвиток.

Ihor Pysmennyi. The phenomenon of social self-organization in Ukraine in the context of the further development of local self-government

The analysis of the phenomenon of social self-organization in Ukraine in the context of the further development of local self-government is made. The expediency of directions of the powerful public energy to implement comprehensive local government reform is based on the ability of the Ukrainians to self-organization. It is substantiated that the autonomy of the state subsystems in the form of independent, capable and self-sufficient communities is an important factor in enhancing the stability and activity of the state system in general.

Key words: social self-organization, local self-government, synergetics, public administration, capacity, development.

Одним із видів розвитку складних систем, точніше, особливим видом розвитку є процес самоорганізації. Самоорганізація – еволюційне впорядкування (самовдосконалення) системи за рахунок її власного внутрішнього потенціалу та певного поєднання факторів зовнішнього середовища. Фактично жодна програма модернізації або реформування в суспільстві не може бути реалізована без індивідуальної та колективної самоорганізації. Вона є механізмом, що перетворює вплив зовнішнього середовища в енергію і мотив певної перебудови системи з метою підвищення її життєздатності, стійкості та ефективності функціонування. Такі процеси мають подвійний характер: з одного боку, вони цілеспрямовані, з іншого –

© Письменний І. В., 2017

спонтанні, важко передбачувані. Але в будь-якому випадку ці процеси є внутрішньо системними, вони реалізуються конкретною системою автономно, за рахунок її внутрішнього потенціалу і виключно в інтересах цієї системи. Тобто спрямованість самоорганізаційних процесів обумовлена внутрішніми властивостями підсистем в їх індивідуальному та колективному виявленні, а також впливом з боку середовища, в якому перебуває система.

Помаранчева революція та Революція гідності – яскраві приклади здатності народу до самоорганізації. Це дійсно соціальний феномен, що потребує всебічного дослідження, особливо з точки зору спрямування суспільної енергії на конструктивні зміни життєвого середовища. Актуальність цієї проблематики визначається складним і суперечливим перебігом політичних подій в Україні, невдалими спробами реалізації численних реформ та певним гальмуванням процесу розвитку місцевого самоврядування. Останнє пов'язано з процесами суспільної самоорганізації.

Питання дослідження принципів самоорганізації відкритих систем, якими є природа й суспільство, завжди привертало увагу вчених, що зумовило формування та активне застосування в різних наукових галузях нової наукової парадигми – синергетики. Значний внесок у розвиток світоглядних і методологічних засад синергетики, а також виявлення перспективних можливостей її застосування зробили І. Пригожин, І. Стенгерс, Г. Хакен, Г. Малинецький, Є. Князева, С. Курдюмов, В. Прісняков, Є. Сєдов, В. Степін та ін. Синергетичні аспекти публічного управління розглядаються в роботах сучасних дослідників В. Атаманчука, В. Бакуменка, Т. Бутирської, О. Валєвського, О. Волох, В. Дрешпака, В. Єлагіна, А. Єршова, В. Карпичева, Н. Липовської, В. Мартиненка, А. Михненка, Т. Пахомової, С. Серьогіна, Ю. Сурміна, І. Черленяка, Ю. Шарова та інших учених.

Мета дослідження – аналіз феномену суспільної самоорганізації в Україні в контексті подальшого розвитку місцевого самоврядування.

Соціальну самоорганізацію слід розрізнати на онтологічному, гносеологічному та аксіологічному рівнях. На онтологічному рівні вона виявляється у формі диференціації та інтеграції соціальних інститутів; на гносеологічному – у формі диференціації та інтеграції знань; на аксіологічному – у формі диференціації та інтеграції цінностей. Водночас на всіх рівнях соціальна самоорганізація виявляє себе як здатність соціальної системи підтримувати рівень своєї організації за різкої зміни внутрішніх або зовнішніх умов [6, с. 156 – 157]. Значення соціальної самоорганізації зростає зі збільшенням мережевих суспільств, які починають суттєво впливати на характер розвитку світових політичних, економічних, екологічних та інших процесів [2]. При цьому внутрішнім джерелом самоорганізації є взаємодія таких протилежних тенденцій розвитку, як стійкість та нестійкість, дезорганізація та організація, випадковість та необхідність, справедливість і несправедливість тощо.

Будь-яка соціальна система, у тому числі й система публічного управління, вибудовує своєрідну організаційну структуру, що сприяє підтриманню її оптимальної життєдіяльності. Водночас вона взаємодіє з навколишнім середовищем, отримуючи від нього людські, організаційні, матеріальні ресурси, відчуваючи на собі відповідні впливи (стихійні чи свідомі) з боку суспільства, що робить її нерівноважною. Нерівноважність визначається як стан відкритої системи, за якого відбувається зміна її макроскопічних параметрів, таких як її склад, структура і поведінка [7, с. 109].

Оскільки система завжди прагне до стійкості, будь-які зовнішні або внутрішні збурення викликають її опір. Причому чим сильніше збурення, тим сильніший опір чинить система. До певного часу альтернативами у неї є або підтримка старої структури і подальше напруження «сил» для опору збуренню, або перехід до нової структури. Проте врешті-решт настає такий момент (біфуркація), коли за наявної організаційної структури система вже не може успішно протистояти збуренням. І тоді система перебудовується, утворюючи нову стійку структуру, найбільш

Local Government

оптимальну для опору збуренням середовища за даних умов. Цей процес сприяє безперервному відбору досконаліших форм існування системи [9, с. 44].

У складних ієрархічних різноякісних системах самоорганізація або зовнішня організація в чистому вигляді зустрічаються дуже рідко, зазвичай вони поєднуються і виступають у вигляді змішаної самоорганізації, тобто такого впорядкування системи, де органічно сполучаються і переплітаються одночасно процеси зовнішнього впливу та внутрішньої самоорганізації [5, с. 86]. Саме до таких систем належить система місцевого самоврядування. Адже саме на рівні села, селища, міста головні компоненти громадянського суспільства – громада й представницька влада, індивідуальні та колективні інтереси, права і свободи громадян можуть отримати найповнішу реалізацію. Це обумовлено тим, що на місцевому рівні беруть початок усі суспільно-політичні процеси та закладаються підвалини взаємодії людини і держави. При цьому конструктивна суспільна самоорганізація має відбуватися шляхом широкого залучення громадян до процесу управління, що максимально можна забезпечити передусім на найближчому до людей рівні публічного адміністрування.

На жаль, український досвід формування та розвитку муніципальної влади, здійснення адміністративних реформ і запровадження відповідних форм суспільної самоорганізації передусім пов'язаний із зовнішнім впливом країн, які нав'язували нашій державі власні моделі місцевого самоврядування. Але, незважаючи на це, волелюбний український народ під час системних конфліктів, що стосувалися базових підвалів та принципів існування суспільства, демонстрував відомі приклади самоорганізації. Зокрема, саме під час козацької доби найкращим чином була продемонстрована народна воля та національний характер, власна гідність і державне мислення. Це був рух, не нав'язаний зверху, а свідоме виявлення національної самоорганізації та самоствердження.

Слід також згадати махновщину як масовий повстанський рух селянства України у 1918 – 1921 рр. під час громадянської війни, який в окремі періоди налічував десятки тисяч бійців і мав велику підтримку селянства півдня України. Ідейно-політична платформа махновщини втілювалася в гаслі «вільного радянського ладу», під яким розумілася система громадського самоуправління та свобода господарської та суспільно-політичної діяльності.

У 1990 р. відбулися масові акції протесту та голодування української молоді (так звана революція на граніті), що відіграло вагомий роль у процесі отримання незалежності України. Але як періоди найскладнішої біфуркації в історії незалежної України слід вважати 2004 р. та 2013 – 2014 рр., коли політичні акції мали справді всенародний характер. При цьому джерела самоорганізації в процесі обох революцій базувалися не на певних корпоративних інтересах або матеріальній вигоді, а на базових цінностях та принципах існування суспільства, спрямованих на утвердження України як демократичної, правової та соціальної держави. Також яскравим свідченням ефективної суспільної самоорганізації стало стрімке зростання волонтерського руху в ситуації, що склалася на сході України у зв'язку з воєнним конфліктом. Адже в нашій країні існують давні традиції спільної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього, співучасті в суспільно значущих справах.

Проте таку феноменальну здатність українців до самоорганізації ані попередня, ані діюча влада не тільки не змогла ефективно використати, спрямувавши позитивну суспільну енергію на реалізацію стратегій подальшого соціально-політичного, економічного та культурного розвитку держави та формування громадянського суспільства, а навпаки, багатьма своїми діями дуже швидко змінила потенціал цієї енергії на негативний. Фактично завдяки суперечливим діям влади та перманентній політичній боротьбі «кожного з кожним» відбувалося стрімке зниження довіри до

будь-яких владних структур, суспільне розчарування та апатія, що, безумовно, не може сприяти подальшій конструктивній та творчій самоорганізації соціуму.

Для прискорення розвитку місцевого самоврядування у влади був шанс розпочати реалізацію політичної реформи на місцевому рівні ще у 2005 р. Слід нагадати, що Верховна Рада України підготувала законопроект щодо внесення змін до Конституції України (в частині місцевого самоврядування) № 3207-1 IV скликання або № 0900 – V скликання. Цей проект закону схвалений парламентом ще в грудні 2004 р. Згідно з висновком Конституційного суду України від 7 вересня 2005 р. № 1-в/2005 проект закону визнано таким, що відповідає вимогам Конституції України. У грудні 2005 р. доопрацьований проект закону повторно схвалений Верховною Радою та направлений до Конституційного суду України, де він перебуває дотепер.

Урешті-решт після довготривалих розмов про децентралізацію, які точилися в Україні вже багато років, 1 квітня 2014 р. уряд затвердив концепцію реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. На сьогодні прийнята низка важливих нормативно-правових актів для розвитку цієї концепції, а саме: закони України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 р., «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28 грудня 2014 р., «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 р. та ін. Проте концептуальні засади функціонування місцевої влади повинні міститися в Основному Законі України. Незважаючи на прийняті Верховною Радою України в першому читанні відповідні зміни до Конституції України в частині децентралізації влади, глобальні питання щодо реформування інституту місцевого самоврядування поки що залишаються поза увагою депутатів.

Слід погодитися з твердженням, що одним із головних чинників, який призвів нашу державність до кризового стану та не дозволяє вже третє десятиріччя вибратися з нього, є абсолютна відсутність за радянських часів та фактичне небажання сучасної держави в повному обсязі визнати та гарантувати муніципальну владу. Історія людської цивілізації переконує, що місцеве самоврядування надає додаткової стійкості державному ладу. Держава, яка одночасно не обмежена і не посилена місцевим самоврядуванням, є нестабільною та непередбачуваною. Відсутність самостійності територіальних громад та невизнання муніципальної влади неодмінно призводитимуть до постійних державних криз з можливою зміною державного ладу [1, с. 114].

Вітчизняний та зарубіжний досвід державотворення свідчить, що надмірна централізація, яка властива владній вертикалі, суперечить сучасній суспільній динаміці в принципі. Процес не тільки прийняття, а й реалізації рішень стає досить громіздким. Зберігаючи здатність вирішувати рутинні проблеми, система, як правило, неадекватно реагує на нові проблеми, губиться перед ними. Лінійна вертикаль породжує абсолютну залежність управлінських структур від вищих ланок. Вирішального значення набуває не «зроблена справа», а здатність «подати» її керівництву, одночасно мінімізується значення оцінки результатів «справи» знизу [3, с. 5]. З цього приводу В. Граждан зазначає, що під час формування управлінських структур централізація використовується задля вирішення стратегічних питань, а децентралізація – задля вирішення питань тактичних і оперативних. Будь-яка державна система тільки тоді є достатньо стійкою в нерівноважних соціальних ситуаціях, коли всі її основні структурні частини (підсистеми) наділені автономністю (відносною самостійністю). Автономність державних підсистем є важливим фактором підвищення стійкості та активності державної системи в цілому. У державних підсистемах нерідко бувають випадки, коли виникає потреба в миттєвій реакції (відповідній дії) на ті або інші внутрішні та зовнішні впливи, але вищий орган не в змозі відразу ж розробити лінію поведінки та надати нижчим органам відповідні рішення. У таких випадках

Local Government

сама відносна автономність дозволяє державним підсистемам гнучко пристосовуватися до умов, що змінюються, та самостійно вирішувати питання, які виникають [4, с. 117 – 118].

Однозначно можна стверджувати, що складні завдання можуть вирішуватися лише структурами, де немає монопольної авторитарності, де відбувається поліцентричний розподіл повноважень. Тому, на наш погляд, саме децентралізація в системі публічного управління має значно посилити її самоорганізаційний потенціал, що, у свою чергу, дозволить більш ефективно та швидко реагувати на потреби соціуму та різного роду впливи навколишнього середовища.

У випадках, коли держава в будь-якій формі, у будь-які часи, з тих чи інших причин створює перепони розвитку самодіяльності територіальних громад або інакше перешкоджає проявам самоорганізації у формі територіальних соціальних систем, то самоорганізація як невід’ємна (об’єктивна) властивість соціуму може знайти «вихід» в утворенні «тіньових» (позазаконних) спільностей, люмпенізації суспільства та поширенні революційних або інших деструктивних настроїв. Як наслідок – вигнання вічем або вбивство князів, пугачовщина, народництво, розвал СРСР, походи в столицю студентів та шахтарів, ностальгія за минулим, соціально-політична апатія, криміналізація «муніципального господарства» та всього державного апарату [1, с. 114]. Тому активізація розвитку місцевого самоврядування є механізмом прискореного суспільного розвитку за рахунок зростання самоорганізаційних процесів в усьому середовищі (у даному випадку державі).

З огляду на достатньо високу спроможність українців до самоорганізації, можна стверджувати, що Україна має здійснювати державне будівництво знизу – з базового рівня місцевого самоврядування. Місцеве муніципальне утворення, на наш погляд, можна вважати мікромоделлю держави, але значно більше наближеною до народу. При цьому самоорганізаційний потенціал місцевого самоврядування може бути послідовно реалізований через стратегію участі місцевого соціуму. Представництво в органах місцевого самоврядування основних соціальних груп, створення горизонтальних структур (будинкових, вуличних комітетів, ініціативних груп) створює ефект мультиплікації управлінського впливу, спрямовує населення на позитивну локальну солідарність та довіру до системи місцевого самоврядування. До того ж саме завдяки самоорганізації формується суспільна думка, акумулюються інтереси та потреби місцевого співтовариства, що, як правило, виявляється в діяльності відповідних громадських організацій. Створені за ініціативою населення громадські організації, з одного боку, забезпечують формування єдиної позиції представників місцевого співтовариства за різними напрямками його життєдіяльності, а з іншого – сприяють реалізації суспільного запиту в межах територіальної громади.

Очевидно, що самоорганізація передбачає широке залучення громадян до вирішення проблем місцевого значення, тобто спрямування громадської енергії на всебічну розбудову громадянського суспільства, створення умов для розвитку громадських організацій, налагодження співпраці між ними та органами публічної влади, заохочення до участі у формуванні перспектив розвитку територіальних громад, запровадження громадського нагляду за реалізацією планів розвитку, ухвалення механізмів суспільного діалогу та розв’язання конфліктних ситуацій.

Аналізуючи багатий досвід західних країн, можна констатувати значний позитивний потенціал громадянського суспільства. Наприклад, у США існують десятки тисяч загальнонаціональних організацій та ще більша кількість місцевих екологічних, соціальних, релігійних, спортивних, політичних, етнічних і громадянських груп. Десятки тисяч юридичних фірм обслуговують усі ці взаємозв’язки. У такій щільно згрупованій соціальній сфері кожна корпоративна асоціація відчуває протидію не просто одиночних або безпорадних індивідуумів, а й організованих груп, багато з яких мають штат професіоналів, власну пресу, доступ

до політичної системи, можуть наймати експертів, юристів та інших помічників. У такому взаємопов'язаному соціальному середовищі кожна дія корпорації перебуває під пильною увагою. Соціальна ентропія, тобто викликані корпорацією безробіття, розкол суспільства тощо миттєво розпізнається, та на корпорацію здійснюється тиск, на неї покладається набагато більша відповідальність за її економічні та соціальні «продукти» [8, с. 39].

Особливе значення для самоорганізаційних процесів має стратегія розвитку територіальних громад та необхідні ресурси для її реалізації. Органи публічної влади повинні людям пояснювати, що треба робити сьогодні, завтра, післязавтра, які програми для відповідного муніципального утворення є актуальними зараз, а які для перспективи. Широке залучення громадян до суспільної самоорганізації має бути спрямовано на допомогу мешканцям долучитися до громадського життя так, щоб вони мали дієвий вплив на все, що відбувається в їхньому оточенні. Зокрема, у Польщі цій меті слугують спеціальні програми співпраці, що розробляються як чиновниками, так і представниками місцевих неурядових організацій і, як правило, затверджуються рішеннями відповідних рад. При цьому такі програми оновлюються щорічно, а їх положення є підставою для проведення грантових конкурсів, які підтримують з місцевого бюджету діяльність неурядових організацій.

Отже, подальший розвиток місцевого самоврядування в Україні має передбачати створення умов, за яких територіальні громади стали б потужними центрами мотивованої самоорганізації населення у вирішенні питань місцевого значення. У свою чергу, з боку держави для прискорення самоорганізаційних процесів на рівні місцевого самоврядування має бути продовжений процес перерозподілу повноважень та наявних ресурсів на користь регіонів та забезпечення реального місцевого самоврядування на основі визначених державою пріоритетів.

На наш погляд, таке надзвичайно складне явище, як суспільна самоорганізація, у тому числі в аспекті розвитку місцевого самоврядування, слід розглядати за допомогою синергетики, яка по-своєму вивчає проблему становлення «сучасного» стану системи з її «минулих станів». Як правило, соціальна самоорганізація продукує суспільний розвиток, здійснюючи таким чином виклик стабільності існуючих структур соціуму, а соціальна організація, яка переважно забезпечується системою публічного управління, має ефективно відповідати на ці виклики, що можливо лише за умов узгодження та гармонізації цілей організаційних та самоорганізаційних процесів.

В історії незалежної України Помаранчева революція 2004 р. та Революція гідності 2013 – 2014 рр. – яскраві приклади здатності народу до самоорганізації. Це дійсно соціальний феномен, що має історичні джерела на різних етапах державотворення під час складного та суперечливого розвитку України. Особливостями обох революцій стало те, що суспільна енергія, яка виникала завдяки потужній соціальній самоорганізації, була здатна швидко змінити владу, але, на жаль, виявлялася неспроможною продовжити ефективно використовувати наявні та латентні ресурси на досягнення поставлених цілей. Очевидно, що саме система публічного управління має активно впливати на процеси соціальної самоорганізації та цілеспрямовано створювати умови для вирішення різноманітних проблем населення з одночасним широким залученням людей до справи і завдяки цьому нівелювати соціальне та політичне напруження.

Ураховуючи феноменальну здатність українців до самоорганізації, логічним є використання цієї суспільної енергії на втілення в життя всебічної реформи місцевого самоврядування. За умов її реалізації за синергетичною парадигмою ми отримаємо автономні підсистеми, у яких самоорганізаційні процеси мають природний (з урахуванням місцевих особливостей), але цілеспрямований характер на самовідновлення, самопідтримку, виникнення та розвиток якісно нових структур,

адаптованих до змін навколишнього середовища. Автономність державних підсистем у вигляді самостійних, спроможних та самодостатніх територіальних громад є важливим фактором підвищення стійкості та активності державної системи в цілому. Такий підхід має стати потужним імпульсом до прискорення єдиного цілісного процесу системних реформ та відкриття максимального простору для соціальної самоорганізації на засадах тих пріоритетних програм соціально-економічного та культурного розвитку, які консолідують суспільство.

Список використаних джерел / List of references

1. **Актуальні** проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні : колект. монографія / В. О. Антоненко, М. О. Баймуратов, О. В. Батанов [та ін.] ; за ред. В. В. Кравченка [та ін.]. – Київ : Атіка, 2007. – 864 с. [Aktualni problemy stanovlennia ta rozvytku mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini : kolekt. monohrafiia / V. O. Antonenko, M. O. Baimuratov, O. V. Batanov [ta in.] ; za red. V. V. Kravchenka [ta in.]. – Kyiv : Atika, 2007. – 864 s.].
2. **Бородкин Л. И.** Методология анализа неустойчивых состояний в политико-исторических процессах / Леонид Бородкин // Междунар. процессы. – 2005. – Т. 3, № 1(7). – С. 4–16 [Borodkin L. I. Metodologiya analiza neustoychivyyih sostoyaniy v politiko-istoricheskikh protsessah / Leonid Borodkin // Mezhdunar. protsessyi. – 2005. – Т. 3, № 1(7). – S. 4–16].
3. **Галкин А. А.** Раздумья о трансформации политической системы / А. А. Галкин // Власть. – 2010. – № 6. – С. 4–12 [Galkin A. A. Razdumya o transformatsii politicheskoy sistemy / A. A. Galkin // Vlast. – 2010. – № 6. – S. 4–12].
4. **Граждан В. Д.** Государственная гражданская служба : учебник / В. Д. Граждан. – 3-е изд., переработ. и дополн. – М. : КНОРУС, 2009. – 544 с. [Grazhdan V. D. Gosudarstvennaya grazhdanskaya sluzhba : uchebnik / V. D. Grazhdan. – 3-e izd., pererabot. i dopoln. – M. : KNORUS, 2009. – 544 s.].
5. **Дудник І. М.** Вступ до загальної теорії систем / І. М. Дудник. – Київ : Кондор, 2009. – 205 с. [Dudnyk I. M. Vstup do zahalnoi teorii system / I. M. Dudnyk. – Kyiv : Kondor, 2009. – 205 s.].
6. **Карпичев В. С.** Организация и самоорганизация социальных систем : словарь / В. С. Карпичев. – 3-е изд. – М. : Изд-во РАГС, 2007. – 282 с. [Karpichev V. S. Organizatsiya i samoorganizatsiya sotsialnyih sistem : slovar / V. S. Karpichev. – 3-e izd. – M. : Izd-vo RAGS, 2007. – 282 s.].
7. **Олійченко І. М.** Синергетичний підхід до інформаційного забезпечення системи державного управління / І. М. Олійченко // Економіка та держава. – 2010. – № 2. – С. 109–110 [Oliichenko I. M. Synerhetychnyi pidkhd do informatsiinoho zabezpechennia systemy derzhavnoho upravlinnia / I. M. Oliichenko // Ekonomika ta derzhava. – 2010. – № 2. – S. 109–110].
8. **Сердобинцев К. С.** Взаимодействие общества и власти в контексте проблем модернизации и развития институтов гражданского общества в России / К. С. Сердобинцев // Вopr. философии. – 2011. – № 4. – С. 31–39 [Serdobintsev K. S. Vzaimodeystvie obschestva i vlasti v kontekste problem modernizatsii i razvitiya institutov grazhdanskogo obschestva v Rossii / K. S. Serdobintsev // Vopr. filosofii. – 2011. – № 4. – S. 31–39].
9. **Хакен Г.** Информация и самоорганизация: макроскопический подход к сложным системам : пер. с англ. / Г. Хакен. – М. : Мир, 1991. – 240 с. [Haken G. Informatsiya i samoorganizatsiya: makroskopicheskiy podhod k slozhnyim sistemam : per. s angl. / G. Haken. – M. : Mir, 1991. – 240 s.].

Надійшла до редколегії 27.04.17